

УДК 821.161.2.09(092)(477.83)

Богдан ПРИСТАЙ,

доцент кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) bohdanprystai@gmail.com

Галина ПРИСТАЙ,

доцент кафедри порівняльної педагогіки та методики викладання іноземних мов Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) hprystai@gmail.com

ІВАН ФРАНКО: ДРОГОБИЦЬКИЙ ПЕРІОД

У статті встановлено та уточнено всі місця навчання, проживання й перебування Івана Франка в Дрогобичі. Визначено причини зміни помешкання для проживання, хто квартирував разом із ним, який вплив мали вчителі та студенти на І. Франка. Досліджено час і обставини зустрічей Каменяря із сучасниками в нашому місті, його виступів перед місцевою громадою, насамперед, коли він читав свого безсмертного „Мойсея”. З’ясовано поетичний та прозовий доробок Івана Франка дрогобицького періоду його життя. Окрім цього, встановлено сьгоднішні адреси, будівлі, назви установ та інші місця, пов’язані з життям та творчістю Каменяря.

Ключові слова: Іван Франко, Каменяр, поет, дрогобицький період, оповідання.

Лит. 9.

Bohdan PRYSTAY,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Department of the Ukrainian Language, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych) bohdanprystai@gmail.com

Halyna PRYSTAY,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Department of the Comparative Pedagogy and Methods of Teaching of Foreign Languages, Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych) hprystai@gmail.com

IVAN FRANKO: DROHOBYCH PERIOD

Many recent investigations have focused on the poet's life path: his learning in a normal school of the Basilian Fathers, in Drohobych gymnasium, his relationship with Father Julian Nimylovych, his epistolary heritage with famous contemporaries etc.

Despite the significance of the issue, little attention has been paid to the identification of the places related with the life of Ivan Franko, his creativity and social activities in the Drohobych period of life.

A central issue in the article is establishing accurately the place where Ivan Franko lived, studied and worked in Drohobych. One of the most important aspects of the research is to determine the Franko's creative heritage which was written here.

The article specifies all the Drohobych locations where Ivan Franko lived and which places he visited. The data study the circumstances and time of the meetings with Kamenyar and his contemporaries, his speeches to the local community. The emphasis is made on Ivan Franko's poetic and prosaic heritage in Drohobych period of his life.

In general, this analysis shows that Drohobych is inseparably connected with the genius poet. Ivan Franko is immortal and immense. This shows his great and unique work as well as his difficult but interesting career. Therefore, the study of life, poetry, prose, scientific papers Kamenyar is promising and will always arouse interest among researchers.

Keywords: Ivan Franko, Kamenyar, a great poet, Drohobych period, stories.

Ref. 9.

Богдан ПРИСТАЙ,

кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка
Дрогобычского государственного педагогического университета
имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч) bohdanprystai@gmail.com

Галина ПРИСТАЙ,

кандидат филологических наук, доцент кафедры сравнительной
педагогике и методики преподавания иностранных языков
Дрогобычского государственного педагогического университета
имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч) hprystai@gmail.com

ИВАН ФРАНКО І ДРОГОБЫЧСЬКИЙ ПЕРИОД

В статье установлены и уточнены места учебы, жительства и пребывания Ивана Франко в Дрогобыче. Определены причины смены места жительства, его друзья-квартиранты, какое влияние имели учителя и студенты на Ивана Франко. Исследованы время и обстоятельства встреч Каменяра с современниками в нашем городе, обстоятельства его выступлений перед местной общественностью, прежде всего тогда, когда он читал своего бессмертного «Моисея». Выяснено поэтическое и прозаическое наследие Ивана Франко дрогобычского периода его жизни. Кроме этого, уточнены сегодняшние адреса, здания, названия учреждений и другие места, связанные с жизнью и творчеством Каменяра.

Ключевые слова: Иван Франко, Каменяр, поэт, дрогобычский период, рассказы.

Лит. 9.

Постановка проблеми. Історія нашого рідного міста тісно переплетена з багатьма визначними постатями, та серед них, без сумніву, першою величиною є великий Каменяр. Ми, дрогобичани, особливо пишаємося тим, що в нашому місті навчався, проживав та творив Іван Франко. Нам неймовірно поталанило: ми ходимо стежками, якими ступав талановитий поет, прозаїк, учений, вчимося та працюємо в приміщеннях, де він здобував знання, дихаємо тим самим повітрям, прагнемо проіннятися його ідеями, намагаємося досягнути глибокодумні міркування та настанови українського Мойсея. Отож, у час «великих роковин» помандруймо дрогобицькими стежками Івана Франка.

Аналіз досліджень. Матеріалом для дослідження стали праці І. Андрусяка, де ґрунтовно висвітлено навчання малого Івана Франка в нормальній школі отців Василіян [1, 6–7], Р. Горака, який мандрує життєвими шляхами поетової долі: від легенди про заснування села Нагуєвичі й до останніх днів життя великого Каменяра [3, 64], З. Кордуби, де висвітлено період навчання І. Франка в Дрогобицькій гімназії, умови його проживання [4, 18–91]. Певні аспекти епістолярної спадщини великого поета, передусім його листи М. Драгоманову, В. Ратальському аналізує Д. Кузик [5, 90–92]. В. Галик досліджує факти підготовки й проведення презентації поеми «Мойсей» у Дрогобичі [2, 119]. Краєзнавець Р. Пастух висвітлює деякі питання життя та творчості Івана Франка в Дрогобичі [8, 25]. М. Мариняк подає коротку історію Дрогобича, де зупиняється на питанні встановлення пам'ятника І.Франкові [6, 4–6]. У своїй праці З. Медвідь зупинився на різних моментах життя й творчості Івана Франка, зокрема висвітливши його стосунки з о. Юліяном Німилевичем [7, 81]. Про те, як усе свідоме життя, одержімо працюючи, Іван Франко вчився сам і вчив суспільство, доступно та водночас науково викладено у роботі М. Шалати [9, 7–80].

Мета статті – якнайточніше встановити місця, де в Дрогобичі проживав, навчався й творив Іван Франко, визначити його тутешній творчий доробок.

Виклад основного матеріалу. Після двох років навчання в Ясениці-Сільній, від 1864 року, малий Іван – учень нормальної школи отців Василіян у Дрогобичі. Зараз це приміщення управи Дрогобицько-Самбірської єпархії Української греко-католицької церкви, що на вул. Трускавецькій, 2 – одразу за церквою Святої Трійці. Прикметно, що Івана Франка після успішного складання іспиту та на підставі доброї рекомендації вчителя Ясеницької школи прийняли відразу до другого класу. Тут малий Івась учився найкраще, і його скоро з „ослячої” (останньої) пересадили на першу лавку, а наприкінці першого класу від-

значили книжечкою. Ім'я Івана Франка за відмінне навчання тричі було занесено в Золоту книгу василіанської школи, яка велася ще від 1825 року. Успіху сина дуже радів батько, який був присутній на церемонії нагородження й навіть від радості сплакнув [1, 7; 4, 18]. Проте в школі панували муштра й жорстоке поводження з учнями. Згадаймо епізод (пізніше описаний в оповіданнях) побиття вчителем краснопису Мельком малого Івана. Коли хлопчина задивився на літери-викрутаси цього вчителя-економа, останній так сильно набив по голові хлопчину, що той аж зомлів. Однокласники швидко побігли по воду, щоб віділляти Іванка. Цей нелюд-«учитель», дізнавшись, що Франко селянський син із села Нагуєвичі, ненависно та зверхньо мовив: *«Po co tu chamów do szkoły pchać?»* [1, 6]. Без сумніву, описаний факт глибоко вразив душу Івана, він мусів згодом не раз повертатися до цього епізоду в своєму житті й все більше утверджувався, як борець проти будь-якої тиранії та національного гноблення. Враження цього періоду письменник виклав в оповіданнях «Schönschreiben» та «Отець-гуморист».

Під час навчання в школі отців Василіян Франко мешкав неподалік церкви Святої Трійці в батькового товариша – коваля Поплавського. На думку сучасних краєзнавців, на цьому місці зараз будинок №2 – ріг вулиць Бориславської та Данила Галицького [4, 18]. Але батьки невдовзі поселили хлопця в п. Гутовича, кравця, від якого малий Іван навчився чимало пісень. Кравець мав звичку при роботі співати, а також дуже шумно з товаришами та замовниками обмивати виконану роботу (зараз це помешкання на вулиці Жупній, 16). Тут Іван теж не затримався надовго – мамі малого, закономірно, не подобалася поведінка І. Гутовича. Тому вона поселила сина в далекій родички – цюці Кошицької-Гучинської – на вул. Бічній-Бориславській (тодішня назва), де Іван Франко постійно жив протягом трьох років. Поблизу цього старого невеличкого будинку стояли шинок і гарбарня (шкіряна майстерня), від якої розносився *«поганий сонух»*. Цюця мала власну столярню, де виготовляли переважно *«скрині перед весіллями на придане для молодої і труни перед похоронами... Тільки десть-колись траплялися колиски, прості шафи та мисники й такі ж ліжка та крісла»*. З часом Івасю дозволяли розмальовувати фарбами скрині. Інколи їх назбирувалося так багато, що не було де ставити, і тоді малому стелили спати в одній із них [3, 46–48], [4, 30]. Зараз це місце, де височіє дев'ятиповерхівка, приблизно 200 метрів за музичним училищем у напрямку Борислава. Саме тут з'явилися його перші художні враження та візії, відображені згодом у багатьох творах, зокрема, оповіданні «У столярні».

Восени 1867 року Іван Франко розпочинає навчання в Дрогобицькій гімназії імені Франца-Йосифа, яку чудово закінчив у 1875-ому. Про це розповідає пам'ятна таблиця на тодішньому приміщенні гімназії – зараз філологічному факультеті Дрогобицького державного педагогічного університету, що носить його ім'я. Навчання тут велося польською, окрім того, викладали латинську, грецьку та німецьку мови – українська не вважалася обов'язковою. У ці роки Франко-гімназист дуже багато читає, серйозно вчиться. Йому за короткий час вдалося зібрати велику книгозбірню, яка заповнила цілу шафу й налічувала більше 500 книжок. Саме в дрогобицький період хлопець став сиротою: батько (дуже шанований у Нагуевичах чоловік) помер ще в 1865-ому році, а мати – в 1872-ому.

У дрогобицькій гімназії розпочинається його письменницька діяльність, а це і поезії, й переклади, і п'єси, й оповідання. *«Вплив на вироблення у мене літературного смаку, – як згадував І.Франко, – мали два вчителі: Іван Верхратський та Юрій Турчинський»* [3, 61]. Водночас він продуктивно збирає українську народну творчість, підробляє як репетитор багатших учнів, щоб заробляти собі на прожиття. Зрештою, в гімназії вважалося, що лише той гімназист має належні знання, який може передати їх іншому, молодшому, або тому, хто не встигає. Репетиторство було поширене серед гімназистів, а підопічних призначав сам директор гімназії. Учнями Івана Франка були Ярослав Рошкевич, син пароха з Лолина, що біля Долини, та Іполит Сан-Погорецький, син пароха з Вацович, біля Дрогобича [3, 64]. Від січня 1875 року – останній рік навчання в гімназії – Іван Франко, як чудовий учень (було враховано ще його сирітство), отримує із фонду єпископа Самуеля Головінського стипендію 157 австрійських злотих щорічно [4, 71].

У той час Іван Франко мешкав на розі вулиць Боднарської та Маріїнської в приватному будинку міщанина-гесляра Корпака, з сином якого вчився. Разом із ним у цій малесенькій хатчині, що мала одну кімнату, мешкали й інші студенти гімназії. Михайло Коріневич згадував, що *«мізернішого помешкання, квартири не можна було вже й собі погодати. Одна мала кімната (в ній і кухня); тут одне ліжко для газди і газдині, банбетель, скриня, що служила за стіл, лавки, 2 крісла. Посередині могло поміститися стоячи найбільше 10 людей; газда цілий день був при роботі як тесля... Протягом кількох місяців Франко, як давніший локатор, спав на банбетлі, а я прикладав лавку до нього і спав на лавці, а пізніше, аж до мого відходу, душилися разом в банбетлі... Вночі для науки уживали переважно свічки або часом лампи величини каганця»* [3, 58]. Зараз це місце неподалік перехрестя вулиць Юрія Дрогобича та

Маріїнської, за першим будинком справа від фігури Матінки Божої та пам'ятного хреста. Про життя тут Іван Франко згадував в оповіданнях «У столярні» та «Гірчичне зерно».

Цілком очевидно, що в ці шкільні та гімназійні роки Іван стоптав усі вулиці, парки та сквери Дрогобича – місто тоді було значно меншим, аніж зараз – побував у всіх церквах, багатьох ремісничих майстернях, солевиварювальній жупі, брав участь у гаївках, молодіжних походах, збирав гриби, ловив рибу. Про це збереглися згадки в його творах і спогадах очевидців. Так, неподалік солеварні, в маленькому потічку Побук, гімназисти влаштовували змагання на кращого рибалку (рибу ловили руками). Іван Франко зайняв друге місце, програвши лише гімназистові Паславському. Пристрасть до рибальства Іван Франко зберіг на все життя [3, 54].

Закладина будинку Леона Гартенберга, який зараз знаходиться на вул. Шевченка, 12 (Дрогобицьке нафтопровідне управління й Львівська обласна рада профспілки працівників нафтової та газової промисловості) – свідком чого був Іван Франко – стали художнім поштовхом до написання відомого роману «Борислав сміється». Цей будинок вважався символом тодішнього нафтового Дрогобича.

Творити свої безсмертні рядки Іван Франко почав, звичайно, в нашому місті. У Дрогобичі він написав свій перший друкований твір – сонет «Народні пісні» (у пізніших передруках – «Народна пісня»), який побачив світ 1 червня 1874 р. в студентському журналі «Друг», підписавши його псевдонімом «Джеджалик» [9, 16]. Саме в нашому місті написав сонет «Котляревський», чимало ліричних поезій, значну частину повісті «Петрії і Довбашуки» [6, 5]. У передмові до збірки «Із літ моєї молодості» він згадує: *«Майже від самого 1868 року я писав немало віршамі й прозою, будиши учеником гімназії в Дрогобичі, та все писане в тих часах попропадало чи то в мене самого, чи між добрими людьми. Мені не жаль тих плодів молодечої фантазії...»* [9, 16]. Очевидно, Іван не шкодував про втрату, бо згодом створив нові перли та постійно трудився, дивився вперед.

На Косівщині у 1880-ому році І. Франка вдруде безпідставно заарештовують і після 3-ох місяців в'язниці женуть етапом у Нагуєвичі. Ці події були найважчими в його житті. *«Вже до Дрогобича я приїхав з сильною гарячкою. Тут впаковано мене в яму, описану в моїй новелі «На дні», а відти ще того самого дня... послано пішки з поліціантом до Нагуєвич».* Це ув'язнення Франко відбув у приміщенні тодішнього Дрогобицького магістрату в ніч із 12 на 13 червня. Зараз – це приміщення Заслуженого Прикарпатського Ансамблю пісні й танцю «Верховина»

(вул. Т. Шевченка, 32). Пережите ним стало художнім приводом до написання поеми «На дні».

Саме від Дрогобицького сільзаводу 27 липня 1884 року Іван Франко разом із гуртом львівських студентів розпочинав свою першу культурно-просвітницьку мандрівку Галичиною, започаткувавши добру традицію щорічних подорожей [4, 34].

У 1880-их роках Іван Франко часто гостював у хаті Коссаків. Як згадував відомий громадський та військовий діяч Іван Коссак: «...розказувала мені мати і про арешти Франка, декілька разів відшукували його жандарми і в нашій стодолі, вказувала мені і „решітку” в дрогобицькому магістраті, що за нею він сидів... Стрічався він у нашій хаті з Мельником з Якубової Волі, Яцем Олександровичем з Ясениці Сільної, своїми друзями й учнями, молодішими селянами, відомими організаторами селянства на Дрогобиччині». До речі, Атанас Мельник наприкінці 1890-их років входив до керівництва Радикальної партії і був довіреною особою І. Франка, коли той під час виборів 1897 р. кандидував до парламенту (Андрій Мельник – син Атанаса – авт.). Хата славних Коссаків знаходилася біля теперішнього Центру соціальної служби молоді по вул. Лесі Українки, 70. Зазначене місце позначає дуже скромний пам'ятний знак, у якому навіть не згадується про, без перебільшення, героя Зенона Коссака [4, 86].

5 червня 1902 року в будинку, що зараз прилягає до приміщення муздрамтеатру (вул. Івана Мазепи, 16) пройшло віче солідарності зі страйком львівських будівельників, на якому Іван Франко виступив із промовою [4, 91]. А 1 лютого 1912 р. у міській спортивній залі (зараз вул. І.Мазепи, 9) – у той час це було найбільше приміщення в Дрогобичі – Іван Франко на запрошення вчителя школи та свого приятеля Василя Ратальського читав дрогобичанам безсмертну поему «Мойсей» [5, 90–93]. На цю зустріч прийшло приблизно 400 осіб. Читав, як згадували очевидці, тихо й повільно, а допомагав перегортати сторінки В. Ратальський (за іншими даними – син Тарас). Наступного дня І. Франко побував у церкві Святої Трійці на запрошення отця, який був на Франковому читанні. Тоді в цьому храмі Франко віднайшов рукопис («Мінею»), після вивчення якого опублікував опис «Дрогобицька служебка мінея з року 1563». Побував у міській школі отців Василіян, у якій колись навчався [2, 119].

У 1912 році дрогобичани отримали дозвіл на перевезення та поховання у Дрогобичі тлінних останків о. Юліяна-Івана Німилевича, вірного душпастиря, директора нормальної школи отців Василіян, учителя І. Франка. Про нього письменник тепло відгукується в статті

«В інтересі правди». Це перепоховання відбулося при величезному зібранні народу на цвинтарі біля церкви Преображення Господнього – зараз цвинтар на вул. Грушевського. Іван Франко, за словами внучки сестри Ю. Німиловича, попри недугу, в лютому 1912 року (у час описаних вище відвідин Дрогобича) поклонився праху свого вчителя-наставника [8, 25], [7, 81].

У травні 1912-ого року відділ Дрогобицької управи товариства взаємодії помочі українського вчителства поставив у тодішньому Народному домі (зараз вул. Мазепи, 16) драму І. Франка «Украдене щастя» [4, 91]. У 1913-ому році в Дрогобичі з ініціативи та при активній участі Григорія Коссака – згодом визначного військового та громадського діяча – відбулося відзначення 40-річчя літературної діяльності Каменяра. Це свято проходило 11-ого квітня в Народному домі.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, Дрогобич нерозривно пов'язаний із геніальним поетом. Іван Франко безсмертний і неосяжний, про це нам каже його велика й водночас унікальна творчість, важкий, але цікавий життєвий шлях. А тому дослідження життя, поезії, прози, наукових праць Каменяра будуть завжди перспективними та викликатимуть інтерес дослідників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусяк І. М. Бути цілим чоловіком / І. М. Андрусяк / Франко І. Вибрані твори. – Харків : Веста : Видавництво «Ранок», 2003. – С. 6–7.
2. Галик В. Презентація Франкового „Мойсея” в Дрогобичі. // Календар класного керівника на 2016 – 2017 н. р. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ. – 2015. – С. 119.
3. Горак Р. Іван Франко. Завжди вчитель : [фотоальбом] / Р. Горак, В. Пилип'юк. – Л. : Світло й тінь, 2006. – С. 64.
4. Кордуба З. Дрогобич Івана Франка / З. Кордуба, В. Пилип'юк–Л. : Світло й тінь, 2015. – С. 18 – 91.
5. Кузик Д. М. Дрогобич у листуванні Івана Франка // 900 років Дрогобичу : історія і сучасність. – Дрогобич, 1991. – С. 90–92.
6. Мариняк М. Дрогобич : ілюстрований краєзнавчий нарис / М. Мариняк. – Львів : Каменяра, 1979. – С. 4–6.
7. Невідомі сторінки із життя Івана Франка / [упоряд., ред. З. Медвідь] Йому вкланявся Іван Франко. Невідомі сторінки із життя Івана Франка. Дрогобич: Коло, 2007. – С. 81.
8. Пастух Р. Історія Дрогобича / Пастух Р., Сов'як П. – Л. : Меморіал, 1991. – С. 25.
9. Шалата М. Світова великість поета // Франко І. Вибрані твори : у 3 томах. – Т. I / [упоряд. М. Шалата]. – Дрогобич: Коло, 2005. – С. 16.

REFERENCES

1. Andrusiak I.M. Buty tsilym cholovikom / I.M. Andrusiak / Franko I. Vybrani tvory. – Kharkiv : Vesta : Vydavnytstvo «Ranok», 2003. – S. 6–7.
2. Halyk V. Prezentatsiia Frankovoho „Moiseia” v Drohobychi. // Kalendar klasnoho kerivnyka na 2016 – 2017 n. r. – Drohobych: Redaktsiino-vydavnychi viddil DDPU. – 2015. – S. 119.
3. Horak R. Ivan Franko. Zavzhdy vchytel : [fotoalbum] / R. Horak, V. Pylypiuk. – L. : Svitlo y tin, 2006. – C. 64.
4. Korduba Z. Drohobych Ivana Franka / Korduba Z., Pylypiuk V. – L. : Svitlo y tin, 2015. – S. 18 – 91.
5. Kuzyk D.M. Drohobych u lystuvanni Ivana Franka // 900 rokiv Drohobychu : istoriia i suchasnist. – Drohobych, 1991. – S. 90–92.
6. Maryniak Marian. Drohobych : iliustrovanyi kraieznavchyi narys / M. Maryniak. –Lviv : Kameniar, 1979. – S. 4–6.
7. Nevidomi storinky iz zhyttia Ivana Franka / [uporiad., red. Z. Medvid] Yomu vklaniavsia Ivan Franko. Nevidomi storinky iz zhyttia Ivana Franka. Drohobych: Kolo, 2007. – S. 81.
8. Pastukh R. Istoriiia Drohobycha / Pastukh R., Soviak P. – L. : Memorial, 1991. – S. 25.
9. Shalata M. Svitova velykist poeta // Franko I. Vybrani tvory : u 3 tomakh. – T. I / [uporiad. M. Shalata]. – Drohobych: Kolo, 2005. – S. 16.